

KUŞ

Eski Ahit'te ak güvercin, inançsızlara ölüm getiren Büyük Tufan'ın sona erişini, inananlara müjdeleyen kuştur. Yani yeryüzünde -inananlar için- yeni bir yaşam olasılığı başladığının duyurucusudur. Güvercin aynı zamanda tinselliğin, ruhun, göğe yakınlığın da sembolüdür. Özellikle saflığın, temizliğin göstergesi olan beyaz güvercine, hemen tüm kültürlerde yumuşak, barışçı, aynı zamanda da ürkek bir karakter biçilir. Doğan içinse tamamiyle zıt özellikler söz konusudur. Doğan, şahin, atmaca gibi yırtıcı kuşlar saldırgan ve vahşidir. Av kuşu olarak kullanılırlar. Yıpratıcı tutkuların sembolü olarak da canlandırılırlar (Aeppli 1977, Bettelheim 1979, Biedermann 1989, Chevalier ve Gheerbrant 1996, Jung 1971, Neumann 1974)....

Eski Türklerde 'kuş' sembolizmi çok yaygındır. Göğe yakın, ruhla özdeş kuşların, değişik özellikleri nedeniyle şamanların en yakın yardımcı hayvanları olması çok doğaldır. Ölen kişinin ruhu kuş olup uçar, bedeni terk eder. Şamanlar bazen kuş kılığında insanın yapamayacaklarını gerçekleştirirler; ruhlar âlemine uçar, dünyaya yukarıdan bakabilir, hızla yol alırlar. İslamiyetin kabulünden sonraki dönemde de benzer kuş motiflerine değişik menkıbe ve halk hikâyelerinde sıkça rastlanmaktadır.

Hacı Bektaş Veli ile ilgili bir menkıbede barışçı ve müjdecî güvercinin, kendisini tanımayan yırtıcı kuşa nasıl üstün geldiği anlatılır: "Ahmed Yesevî, bundan böyle gücünün işareti olacak emanetleri vererek, ona [Hacı Bektaş'a], 'Var, seni Rûm'a [Anadolu'ya] saldıktık, Soluca Kara Öyük'ü sana yurt verdik, Rûm Abdallarına seni baş yaptık, Rûm'da gerçekler, budalalar, sarhoşlar (sadıklar, esrikler, dalmışlar) çoktur, artık hiçbir yerde eğlenme, hemen yürü,' der. Hacı Bektaş da hemen, Ahmed Yesevî'den destur alır, bir güvercin olur ve Rûm beldesinde, Türkistan pirllerinden birinin havaya fırlattığı yanar ağaç dalının düştüğü yere konar. O vakitler, Diyar-ı Rûm'da, elli yedi bin Rûm Erenleri vardı. Rûm dervişlerinin gözcüsü, Rûm Gözcüsü, Karaca Ahmed idi. Demek, Rûm dervişlerinin sayısı, Türkistan, Horasan, Rûm sıralanışına göre elli yedi bin'e inmiştir. Rûm Erenleri, Horasan'dan gelen habercinin yolunu kesmek isterler; Halife'lerinden birini, Rûm beldesine Irak'dan gelmiş bulunan Hacı Doğrul'u ona karşı gönderirler. Bu ayrıntı, bu dervişler için, yeni gelene karşı düşmanlığı açıklayıcı farklı bir kökenin varlığını işaret eder görünmektedir. Hacı Doğrul, hemen bir şahin olur ve güvercini avlamak üzere uçar. Fakat Soluca Kara Öyük'de bir kayanın üstüne konmuş olan beriki, insan suretine dönerek şahini boğazından yakalar. Yenildiğini anlayan Hacı Doğrul, kendisine, 'Ben, size doğru bir güvercin olarak geldim.

Daha mûnis bir biçim bulsaydım ona bürünürdüm, fakat siz beni zalim bir surette karşıladınız,' diyen Hacı Bektaş'ın önünde yere kapanır. Hacı Bektaş onu, önünde sırayla yere kapanmaya gelecek olan Rûm Erenleri'ne doğru uçurur. Ve onlara, 'Horasan Erenleri'ndenim, Türkistan'dan gelmekteyim. Mürşid'im doksan bin Türkistan pîr'inin ulusu Ahmed Yesevî'dir. Meşrebim Muhammed Ali'dendir, nasibim tanrıdan,' deyince, Rûm dervişleri Karaca Ahmed'e dönerek, 'Sultân Hâce Ahmed Yesevî bize bir dev göndermiş,' derler" (Melikoff 1994: 159-60)....

Hacı Bektaş Veli'nin yırtıcı ve barışçı kuş imgelerini birinden diğerine dönüşmek şeklinde kendi şahsında birleştirmesi, bu ikisinin tek ve aynı olgunun farklı görünüşleri olabileceğine işaret etmesi açısından ilginçtir: Müslümanların mallarını yağmalayan Bedehşan halkıyla savaşmaya şahin donunda gider; savaşı sonlandırınca silkinip güvercin şekline bürünür (Alkan 1995, Eröz 1992). Hassan (2000) mutasavvıf velilerin don değiştirmesinde, ilk totem hayvanlara doğru, dolayısıyla töz'e (öze/kaynağa) yönelen bir [merkezcil, -M.B.S.] eylemliliğin varlığını vurgular.

Kaynak: Saydam, M.B., *Deli Dumrul'un Bilinci, "Türk-İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi, Genişletilmiş İkinci Basım Metis Yayınları, İstanbul, 2011*

psikomitoloji.com